

Asia: VN/31974/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle kotoutumisen edistämisestä annetuksi laiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit kotoutumislakia koskevaan lakiehdotukseen

Lapsiasiavaltuutettu on antanut kotoutumisen edistämiseen liittyen useita lausuntoja vuonna 2021 ja viittaa tässä soveltuvilta osin niihin.(1) Lapsiasiavaltuutettu keskittyy tässä lausunnossaan ottamaan kantaa lapsen etuun ja oikeuteen tulla kuulluksi.

Lapsen etu ja oikeus tulla kuulluksi

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä ja tervetulleena, että nyt käsillä olevassa esitysluonnoksessa nimenomaisesti painotetaan lapsen edun ensisijaisuutta lakitekstin tasolla (4 §, s. 159). Tämä on merkittävä edistysaskel verrattuna nykyiseen kotoutumisen edistämisestä annettuun lakiin (1386/2010), joka edellyttää erityisen huomion kiinnittämistä lapsen etuun. Lapsen etu on huomioitu kiitettävästi myös esitysluonnoksen perusteluissa, joissa muun muassa korostetaan lapsen edun läpileikkaavaa luonnetta (s.159). Lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa sekä kaikkien yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nauttiminen että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.(2)

Ehdotetun 4 §:n osalta lapsiasiavaltuutettu toteaa kuitenkin pitävänsä erittäin valitettavana, että myös uudessa kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa ehdotetaan säilytettäväksi ikäraajat koskien lapsen kuulemistä. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa painokkaasti, että lapsen kuulemiselle ei tule asettaa ikärajoja. YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomelle antamissaan loppupäätelmissä suositellut, että Suomi poistaa kansallisesta lainsäädännöstään ikäraajat ja varmistaa, että kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia kuullaan asianmukaisesti, heidän kehitystasonsa huomioon ottaen, heitä koskevissa oikeudenkäynti- ja hallintomenettelyissä.(3) Lapsiasiavaltuutettu pitääkin esitettyä sääntelyratkaisua erikoisena huomioiden komitealta saatu suositus. Yleisesti ottaen esitysluonnoksessa kuitenkin korostetaan lapsen mielipiteen huomioimisen tärkeyttä sekä myös

vaihtoehtoisia kuulemismenetelmiä (esim. s. 159–160). Nyt valittu sääntelyratkaisu ei ilmennä esitysluonnoksen perusteluissa korostettua lapsen oikeutta vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevilla asioissa taikka lain tavoitteita koskien osallisuuden lisäämistä tai yhdenvertaisuuden vahvistamista.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että ehdotettu sääntelyratkaisu sikäli, kun siinä pidättäydytään tarkoissa ikärajoissa, ei ole lapsen edun mukainen. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut lapsen edun ja lapsen mielipiteen selvittämisen toisiansa täydentävää luonnetta. Lapsen edun ensisijaisuuden turvaavaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklaa ei voida soveltaa moitteettomasti noudattamatta määräyksiä koskien lapsen oikeutta ilmaista näkemyksensä (12 art.).(4)

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lasten kuulemiseen liittyen sopimusvaltiot eivät voi lähteä liikkeelle siitä oletuksesta, ettei lapsi kykene ilmaisemaan omia näkemyksiään. Sen sijaan pitäisi olettaa, että lapsi kykenee ilmaisemaan näkemyksiään, sekä tunnustaa, että hänellä on oikeus ilmaista niitä, ilman että lapsen tarvitsee ensin osoittaa kykenevänsä siihen.(5) YK:n lapsen oikeuksien komitea on nimenomaisesti korostanut, ettei yleissopimuksen 12 artiklassa aseteta ikärajaa lapsen oikeudelle ilmaista näkemyksiään, ja siksi laissa tai käytännössä ei tule ottaa käyttöön ikärajoja, jotka rajoittavat lapsen oikeutta tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevilla asioissa.(6)

Lapsiasiavaltuutettu haluaa vielä lopuksi muistuttaa, että lapselle on kerrottava siitä, miten hänen näkemyksensä on huomioitu. Tällä varmistetaan se, ettei lapsen kuuleminen ole pelkkä muodollisuus.(7) On myönteistä, että esitysluonnoksessa korostetaan lapsen oikeutta tietää, miksi ja missä asiassa häntä kuullaan sekä mihin tarkoitukseen kuulemisessa kerättyjä tietoja käytetään (s. 160). Esitysluonnoksessa olisi kuitenkin myös perusteltua painottaa tiedottamisen tärkeyttä siitä, missä määrin lapsen näkemykset on huomioitu. Lisäksi ehdotetun 4 §:n 3 momentissa tai vähintäänkin sen perusteluissa olisi syytä todeta, että lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä, mikäli lapsi ei itse halua käyttää oikeuttaan tulla kuulluksi. Olennainen osa lapsen oikeutta vapaasti ilmaista näkemyksensä on se, että lapsella on mahdollisuus, mutta ei velvollisuutta ilmaista näkemyksensä.(8)

(1) Ks. esim: Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle valtioneuvoston selonteosta koskien kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeita (10.11.2021).

(2) YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 4.

(3) YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat loppupäätelmät (CRC/C/FIN/CO/4), kohta 30.

(4) YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12), kohta 74.

(5) CRC/C/GC/12, kohta 20.

(6) CRC/C/GC/12, kohta 21.

(7) CRC/C/GC/12, kohta 45.

(8) CRC/C/GC/12, kohta 16.

Perusmuotoinen tai monialainen osaamisen ja kotoutumisen palvelutarpeen arviointi ja kotoutumissuunnitelma (12-22 §)

-

Kotoutumiskoulutus (24-25 §) ja omaehtoisen opiskelun tukeminen (26-30 §)

-

Yleiset kommentit kunnan kotoutumishjelmaan (11 §) ja monikielinen yhteiskuntaorientaatio (23 §)

-

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten palvelut (3 luku)

-

Kuntaan ohjaaminen (4 luku)

-

Kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tehtävät (5-7 luvut)

-

Valtion korvaukset (8 luku)

-

Tiedonsaanti ja tietojärjestelmä (9 luku)

-

Yleiset kommentit muihin lakiehdotuksiin

-

Vaikutusten arviointi ja muut perusteluja koskevat huomiot

-

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto

